

жати наявність і характер членства держави в міжнародних фінансових організаціях, насамперед, МВФ і МБРР. Хоч обсяги кредитів, наданих цими організаціями, за мірками світового фінансового ринку порівняно невеликі, сам факт їх надання будь-якій державі однією із цих організацій має індикативний характер і стимулює надання кредитів приватними кредиторами.

На завершення цієї систематизації структури факторів, що визначають формування зовнішнього державного боргу, необхідно звернути увагу на ще один важливий аспект зазначеної проблеми. Більшість розглянутих факторів пов'язані між собою зв'язками, тому вони можуть аналізуватися лише в комплексі. Зміни окремих факторів можуть здійснити зворотний прогнозованому вплив на динаміку зовнішнього боргу за рахунок впливу на інші фактори.

IV. Висновки

Таким чином, на підставі проведеного аналізу основних причин виникнення дефіциту державного бюджету були виявлені та класифіковані основні фундаментальні фак-

тори, що впливають на процеси формування зовнішнього державного боргу. Дослідження цього питання дасть змогу здійснювати більш ефективно управління зовнішнім державним боргом України.

Література

1. Зражевська Н.В. Фактори, що впливають на обсяг зовнішнього державного боргу / Н.В. Зражевська // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – 2004. – Вип. 194: в 5 т. – Т. V. – С. 1352–1362.
2. Кузьменко О. Організаційно-правові проблеми управління державним боргом України / О. Кузьменко // Право України. – 2005. – № 4. – С. 56–58.
3. Лютий І.О. Державний кредит та боргова політика України / [І.О. Лютий, Н.В. Зражевська, О.Д. Рожко]: монографія. – К., 2008. – С. 139–238.
4. Лютий І.О. Сучасні тенденції розвитку та використання державного кредиту у розвинутих зарубіжних країнах / І.О. Лютий, О.Д. Рожко // Світ фінансів. – 2006. – № 4. – С. 17–25.

УДК 331.101.26

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Алексейчук В.В.

здобувач Харківського регіонального інституту державного управління при Президентові України

Annotation

In the articles found out theoretical approaches are in relation to generalization of socio-economic principles and principles of government control of social partnership.

Анотація

У статті розкрито теоретичні підходи до узагальнення соціально-економічних засад та принципів державного регулювання соціального партнерства.

Ключові слова

Державне регулювання, соціально-трудові відносини, соціальне партнерство.

I. Вступ

Сутністю дефініції “соціальне партнерство” виступають пов'язані з життєдіяльністю й стосунками людей у суспільстві узгоджені, злагоджені дії учасників спільної справи. Тобто вона має широке тлумачення й не може бути зведена лише до механізму врегулювання соціальних відносин. Разом з тим, вивчення сучасної наукової літератури дає підстави стверджувати, що в літературі з державного управління термін “соціальне партнерство” вживається саме у вузькому значенні, лише як спосіб узгодження інтересів соціальних груп у сфері праці.

Особливу увагу питанням формування відносин між державою, роботодавцями й найманими працівниками на основі співробітництва приділяли Дж.С. Мілль та А. Маршал, в Україні – М. Долішній, О. Грішнова та ін. Проте теоретичні засади сутності поняття соціального партнерства в сучасних умовах не одержали свого остаточного визначення.

II. Постановка завдання

Мета статті – розкрити теоретичні підходи до обґрунтування сутності поняття соціального партнерства.

III. Результати

Зазначимо, що спостерігаються різні, часто протилежні погляди щодо форм взаємодії й характеру відносин між суб'єктами соціального партнерства. Так, одні вчені заперечують таку форму соціального партнерства, як участь працівників в управлінні підприємством, як несумісну з принципами ринкової ліберальної економіки, посилаючись на концепцію Л. Ерхарда [1, с. 257–258]. Інші науковці, навпаки, суб'єктів соціального партнерства – підприємств і найманих працівників – відносять до одного класу працівників [2, с. 182–184].

Наприклад, в “Економічній енциклопедії” за редакцією С.В. Мочерного Н. Тарнавська дає таке визначення: “Партнерство соціальне – специфічна форма соціальних відносин трьох суб’єктів соціально орієнтованої ринкової економіки – держави, найманих працівників і підприємців, які формують систему трипартизму”, і далі лише: “Соціальні відносини між цими суб’єктами можуть бути конструктивними і неконструктивними. Конструктивні – відносини співробітництва, взаємодопомоги або конкуренції, організованої так, щоб сприяти досягненню позитивних результатів. Неконструктивні – виникають у тому випадку, якщо інтереси їх суб’єктів не збігаються” [3, с. 699].

Ми вважаємо таке визначення є не зовсім коректним навіть у вузькому значенні, оскільки неконструктивні відносини виникають між суб’єктами не у випадку конфлікту їх інтересів (їхні інтереси дуже часто не збігаються), а у випадку неможливості знайти шляхи для узгодження різних інтересів.

А.В. Базиліук зазначає, що “соціальне партнерство слід представляти як форму існування різних суб’єктів суспільних відносин, які стають партнерами в здійсненні виробництва, тобто стають зацікавленими учасниками єдиного процесу, сторонами соціального партнерства, які на принципах співпраці, пошуку компромісів, узгодженості дій у реалізації своїх інтересів домовляються на демократичних засадах про оптимальні параметри соціально-економічного розвитку, визначають умови створення та розподілу виробленої продукції і зобов’язуються їх виконувати” [4, с. 25].

В. Жуков і В. Скуратівський визначають соціальне партнерство як “динамічний процес, що існує в демократичному суспільстві за певних соціально-політичних та економічних умов і є результатом копійки співпраці, відносин зацікавлених сторін. Значний вплив на його зміст, структуру та ефективність функціонування мають умови ринкової або соціально-ринкової економіки, економічні кризи, глобалізація світової економіки, структурні зміни в господарстві, перехідні процеси тощо” [5, с. 8].

На нашу думку, це визначення не є повним, оскільки в ньому не відображена сутність соціального партнерства, з нього не зрозуміла специфіка цього процесу. Не можна назвати вичерпним і визначення соціального партнерства як “нормованої системи правовідносин між роботодавцями, найманими працівниками та державою (або їхніми представницькими органами), які за допомогою відповідних механізмів реалізують свої права й інтереси у соціально-економічній і трудовій сфері” [6,

с. 4], або таке: “соціальне партнерство – це узгодження соціально-трудова політики між роботодавцями, працівниками та державою” [7, с. 133], як і таке: “соціальне партнерство розуміють як результат цивілізованої діяльності, спрямованої на здобуття кожним учасником взаємозадовольняючих результатів соціально-трудова відносин” [8, с. 155].

У Кодексі про працю Російської Федерації соціальне партнерство визначається як “система відносин між працівниками (представниками працівників), роботодавцями (представниками роботодавців), органами державної влади, органами місцевого самоврядування, спрямована на забезпечення узгодження інтересів працівників і роботодавців у питаннях регулювання трудових відносин та інших безпосередньо пов’язаних з ними відносин” [9, с. 20].

В “Экономической энциклопедии” подається таке визначення: “Партнерство соціальне – співробітництво працівників, роботодавців і представників держави для досягнення узгоджених рішень у сфері трудових відносин, а на загальнонаціональному рівні – соціального консенсусу в суспільстві” [10, с. 546].

У словнику-довіднику “Социальное партнерство” цей термін визначається як “специфічний тип суспільних відносин, притаманних цивілізованому суспільству ринкової економіки. Він характеризується такими основними рисами: це відносини між суб’єктами, сторонами, що мають разом із спільними, тотожними інтересами, і принципово різні, інколи протилежні соціальні, економічні й політичні інтереси; ці відносини орієнтуються не на конфронтацію сторін, а на пошук, досягнення соціального консенсусу, на забезпечення оптимального балансу в реалізації різних, специфічних інтересів суб’єктів, сторін соціального партнерства, за якого підприємець може забезпечити собі стабільне отримання відповідного прибутку, а найманий працівник – гідні (за мірками свого суспільства) умови існування; нарешті, це такий тип відносин, у якому об’єктивно зацікавлені всі найважливіші соціальні групи, держава в цілому, оскільки при ньому забезпечується соціальна стабільність суспільства, його прогресивний соціально-економічний розвиток” [11, с. 192–193].

Ю.К. Зайцев розглядає соціальне партнерство як одну з основних форм існування соціального капіталу, тобто системи цілеспрямованих соціальних зв’язків, які виникають на рівні суспільства та на рівні окремого підприємства, фірми і забезпечують таку соціальну організацію відносин між основними суб’єктами господарської діяль-

Держава та регіони

ності, основу якої становлять співробітництво, взаємодія, довіра, надійність і прозорість у відносинах [12, с. 72].

Інші відомі нам визначення соціального партнерства так чи інакше, стисліше чи повніше відображають названі вище суттєві його характеристики.

Деяка розбіжність у визначеннях пояснюється різноплановістю соціального партнерства як явища, недостатнім рівнем його впровадження й використання через неспроможності механізмів взаємодії його сторін та державного регулювання ним.

Правовою основою соціального партнерства в Україні є національні законодавчі та нормативні акти, які регулюють соціально-трудова відносини, зокрема такі: закони України "Про зайнятість населення"; "Про колективні договори і угоди"; "Про оплату праці"; "Про охорону праці" тощо, Укази Президента України "Про Національну раду соціального партнерства"; "Про Національну службу посередництва і примирення" та ін.

Це законодавство розроблялося на основі ратифікованих Україною конвенцій і рекомендацій Міжнародної організації праці (МОП). Слід зазначити, що у МОП і в західних країнах для означення явища, яке ми досліджуємо, використовуються адекватніші терміни, такі як "соціальний діалог", "дво- або тристоронні консультації суб'єктів трудових відносин". У західних публікаціях на тему соціально-трудова відносин поряд із цими зустрічається також термін "механізм соціального партнерства" [12].

У нашій країні соціальне партнерство має стати:

- фактором формування соціально-відповідальної політики, що передбачає різні форми відповідальності (виявлення недовіри уповноваженій особі, звільнення з посади, відшкодування завданих збитків тощо за невиконання умов домовленості) та соціально відповідальної поведінки сторін;
- організаційним принципом гармонізації відносин власності, що за згодою партнерів визначає рівнозначні умови створення додаткової вартості на ринках праці, природних ресурсів і капіталу через узгодження політики розподілу доходу, оплати праці, цін, податків тощо;
- елементом механізму розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки, що на основі узгоджених дій у реалізації інтересів кожного суб'єкта встановлює оптимальні параметри процесів соціального та економічного розвитку;
- організаційно-економічним важелем підвищення ефективності виробництва на

основі впровадження нормативних документів щодо витрат праці та посадових обов'язків й забезпечення, відповідно за умови виконання ними соціальних гарантій найманим працівникам на рівні прогресивних стандартів;

- організаційно-економічно-правовою основою захисту інтересів усіх суб'єктів соціального партнерства.

Для ефективного державного регулювання соціально-трудова партнерств в Україні мають бути вирішені такі питання: формування ефективної системи трудової й підприємницької мотивації суб'єктів соціального партнерства, яка відповідає вимогам глобалізації та ринкової конкуренції; утвердження соціально-трудова відносин, що визнають рівноправність усіх видів власності (людського капіталу), а також встановлюють недискримінаційні умови формування його вартості й ціни; усунення чинників економічної напруженості в суспільстві і в результаті – зменшення негативних наслідків соціальних конфліктів; створення умов для поступового формування ефективного власника всіх економічних факторів виробництва.

З розвитком децентралізації в державному регулюванні, наданням адміністрації й колективам підприємств прав вирішення більшості питань соціальних відносин, з розширенням прав місцевих органів влади об'єктивно виникли умови й передумови для розвитку і за формою, і за змістом відносин соціального партнерства на всіх рівнях вироблення і прийняття управлінських рішень. В умовах поглиблення ринкових реформ і надання їм інституційного характеру ефективність державного регулювання соціально-трудова відносин зростає, оскільки чітко окреслюються особисті й колективні економічні інтереси сторін (суб'єктів відносин).

Соціальне партнерство повинно базуватися на взаємоузгоджених принципах.

Це такі принципи:

- загальний і міцний мир без загострення соціальних конфліктів може бути встановлений лише на основі соціальної справедливості;
- в умовах глобалізації ненадання в якій-небудь країні працівникам покращених умов праці є перешкодою для інших країн, які бажають покращити становище працівників;
- свобода слова і свобода об'єднання є необхідними умовами постійного прогресу;
- злиденність у будь-якому місці є загрозою для загального добробуту;
- всі люди, незалежно від раси, віри й статі мають право на матеріальний доб-

робут і духовний розвиток в умовах свободи та гідності, сталості економічних умов і рівних можливостей;

- повна зайнятість і зростання життєвого рівня.

IV. Висновки

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що в сучасних світоглядних концепціях соціальне партнерство розглядається у двох аспектах: у широкому розумінні – як суспільний договір між індивідами, класами, соціальними групами та державою щодо забезпечення певних умов співіснування на основі узгодження інтересів сторін; у вузькому розумінні – як спосіб узгодження інтересів соціальних груп і держави у сфері праці.

Отже, і в широкому, і у вузькому значенні соціальне партнерство поширюється не лише на соціально-трудові відносини, а й на ширші сфери: політичну систему, економічну систему, систему виробничих відносин країни.

Здійснюючи теоретичне узагальнення поняття “соціальне партнерство”, можна стверджувати, що в нашій країні воно застосовується переважно в системі виробничих відносин та державного управління, його конкретним об’єктом є соціально-трудова відносина, а головною метою – забезпечення соціальної злагоди через збалансування соціально-економічних інтересів працівників, роботодавців та держави шляхом подолання конфліктів та розв’язання суперечностей на основі соціального діалогу. В інших сферах життя соціальне партнерство використовується для досягнення спільних дій і узгодження різних цілей.

Література

1. Эрхард Л. Благосостояние для всех / Л. Эрхард. – М. : Начала-Пресс, 1991. – 305 с.
2. Нусратуллин В. Предприниматели и рабочее – класс трудящихся / В. Нусратуллин // Общество и экономика, 2000. – № 2. – С. 182–184.
3. Економічна енциклопедія: у 3 т. / редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.

4. Базиліук А. Соціальне партнерство як засіб вирішення соціально-економічних проблем / А. Базиліук // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 1. – С. 22–25.
5. Жуков В. Соціальне партнерство в Україні : навч. посіб. / В. Жуков, В. Скуратівський. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 200 с.
6. Бутко М. Регіональні складові соціального партнерства / М. Бутко, М. Мурашко // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 4–9.
7. Гуляев В.В. Особенности социального партнерства в Украине / В.В. Гуляев // Социальные приоритеты рынка труда в условиях структурной модернизации экономики : научные доповіді міжнар. наук.-практ. конф. : в 2 т. – К. : Мінпраці та соціальної політики України, РВПС України НАН України, Український інститут соціальних досліджень. – 2000. – Т. 1. – С. 132–137.
8. Жуков В.І. Проблеми впровадження соціального партнерства на ринку праці / В.І. Жуков // Социальные приоритеты рынка труда в условиях структурной модернизации экономики: научные доповіді міжнар. наук.-практ. конф. : в 2 т. – К. : Мінпраці та соціальної політики України, РВПС України НАН України, Український інститут соціальних досліджень. – 2000. – Т. 1. – С. 155–161.
9. Трудовой кодекс Российской Федерации: официальный текст. – М. : НОРМА, 2002. – 208 с.
10. Экономическая энциклопедия. – М. : Экономика, 1999. – 1055 с.
11. Социальное партнерство: словарь-справочник. – М. : Экономика, 1999. – 848 с.
12. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика : монографія / Ю.К. Зайцев. – К. : КНЕУ, 2002. – 188 с.
13. Труд в мире 1997–98. Трудовые отношения, демократия и социальная стабильность. – Женева ; М. : Международное бюро труда, 1998. – 407 с.

УДК 351.82: 316.621

ІНДИВІДУАЛЬНО ОРІЄНТОВАНА СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДТРИМКИ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ НАСЕЛЕННЯ: ГЕНЕЗА ТА РОЗВИТОК

Ахмедова О.О.

здобувач Донецького державного університету управління